506-38
2

Provincie Overijssel

Richtlijnen milieu-effectrapportage

Inzake woningbouw- en bedrijfsterreinlocaties en infrastructuur ten behoeve van de streekplanherziening Stadsgewest Twente

september 1993

306-38

Richtlijnen milieu-effectrapportage

Inzake woningbouw- en bedrijfsterreinlocaties en infrastructuur ten behoeve van de streekplanherziening Stadsgewest Twente

september 1993

INHOUDSOPGAVE

		Pagina
	SAMENVATTING	1
1.	INLEIDING	3
2.	PROBLEEMSTELLING, DOEL BELEID EN BESLUITEN	4
	2.1 Probleemstelling en doel	4
	2.2 Vigerend beleid en (genomen) besluiten	4
	2.3 Milieu- en natuurbeleid en toetsingscriteria	5
	2.4 Besluitvormingsprocedures	5
3.	VOORGENOMEN ACTIVITEITEN EN ALTERNATIEVEN	6
	3.1 Locatiekeuze	6
	3.1.1 Methode van aanpak	6
	3.1.2 Locatie-analyse	7
	3.1.3 Alternatieve modellen	8
	3.1.4 Nulalternatief (referentiesituatie)	9
	3.1.5 Meest milieuvriendelijk alternatief (mma)	9
4.	BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU	10
	4.1 Algemeen	10
	4.2 Bodem en water	11
	4.3 Flora, fauna en ecologische relaties	12
	4.4 Landschap en cultuurhistorie (inclusief archeologie)	13
	4.5 Geluid, lucht, veiligheid en woonmilieu	13
5.	VERGELIJKING VAN DE ALTERNATIEVEN	15
6.	LEEMTEN IN KENNIS EN INFORMATIE	15
7.	EVALUATIE ACHTERAF	15
8.	PRESENTATIE VAN HET MER	16

BIJLAGEN

1. Openbare bekendmaking van de start van de procedure van milieu-effectrapportage in de Staatscourant nr. 91 d.d. 14 mei 1993.

2. Reactienota.

SAMENVATTING.

Voor het stadsgewest Twente, bestaande uit de gemeenten Almelo, Hengelo, Enschede, Borne en Wierden, wordt een streekplanherziening voorbereid. Om inzicht te krijgen in de milieu-effecten van de realisering van woningbouw- en bedrijfsterreinlocaties met bijbehorende infrastructuur wordt een milieu-effectrapport (MER) opgesteld.
In deze richtlijnen wordt de gewenste inhoud van het MER en de daarin te betrekken milieu-aspecten beschreven.

Probleemstelling, doel, beleid en besluiten.
Bij het zoeken naar locaties moet de hoeveelheid te bouwen woningen en de omvang van de te realiseren bedrijfsterreinen met bijbehorende infrastructuur worden gemotiveerd. Verder dient duidelijk te worden met welke reeds gemaakte overheidsbesluiten rekening moet worden gehouden, bijvoorbeeld het Streekplan Twente (1990) en de daarin opgenomen uitwerkingsregels voor de regio. De toetsingscriteria, die worden gehanteerd bij de beoordeling van de alternatieven moeten worden aangegeven. Inzicht moet worden gegeven in de gevolgde en nog te volgen besluitvormingsprocedures.

Voorgenomen activiteit en alternatieven.
In het MER moeten potentiële locaties voor stedelijke uitbreiding met bijbehorende infrastructuur zorgvuldig worden onderzocht en afgewogen in relatie tot de milieugevolgen.
Hierbij zal de volgende werkwijze moeten worden gehanteerd:
1. een analyse van locaties;
2. het combineren van locaties tot modellen (alternatieven), waarin het programma kan worden uitgevoerd, en het opstellen van het meest milieuvriendelijke alternatief;
3. het vergelijken van de milieugevolgen van de verschillende alternatieven, zowel onderling, als met de bestaande situatie van het milieu.

De effecten van aanpassingen in de infrastructuur kunnen geïntegreerd met de locatiekeuze-alternatieven behandeld worden.

Bestaande toestand van het milieu.
De bestaande toestand van het milieu moet worden beschreven, voor zover de aanleg van nieuwe woon- en werklocaties en aanvullende infrastructuur daarop invloed heeft.

Milieugevolgen.
Het MER moet een overzicht bevatten van de verwachte milieugevolgen van de verschillende beschreven alternatieven. Bij de besluitvorming over de streekplanherziening kan het milieubelang dan voldoende worden meegewogen.
Aandacht zal moeten worden besteed voor gevolgen voor:
- bodem en water;
- flora, fauna en ecologische relaties;
- landschappelijke, cultuurhistorische (inclusief archeologische) elementen;
- geluidsbelasting, luchtverontreiniging, veiligheidsaspecten en het woonmilieu, onder andere als gevolg van toename van de verkeersstromen.

Leemten in kennis.
Wanneer de gevraagde informatie niet kan worden geleverd, moet dit in het MER met opgaaf van reden worden vermeld. Aangegeven moet worden wat de betekenis van deze leemten in kennis is voor de besluitvorming.

Samenvatting.
Het MER moet een samenvatting bevatten, waarin de belangrijkste elementen uit het rapport overzichtelijk zijn weergegeven. Deze moet voor een algemeen publiek begrijpelijk en zelfstandig leesbaar te zijn.

1. INLEIDING.

Gedeputeerde staten van Overijssel hebben besloten in samenwerking met de gemeenten Enschede, Hengelo en Almelo het initiatief te nemen een milieu-effectrapportage (MER) op te stellen.
Het MER wordt opgesteld voor de streekplanherziening stadsgewest Twente. Hierin zullen locaties worden aangewezen voor de bouw van circa 13.500 woningen en circa 335 ha bedrijfsterrein. De aanpassing van de infrastructuur wordt beschouwen als een afgeleide van de locatiekeuze en wordt derhalve slechts in hoofdlijnen meegenomen. Voor realisatie van MER-plichtige infrastructuur zal een aparte MER-procedure worden doorlopen.
Het doel van deze richtlijnen is de te beschouwen milieu-aspecten af te bakenen en de gewenste inhoud van het MER aan te geven. De richtlijnen sluiten aan op het (globale) niveau van het streekplan.

Naar aanleiding van de aanwijzing als stedelijk knooppunt in de VINEX hebben de gemeenten Enschede en Hengelo een intergemeentelijk structuurplan (IGSP) in voorbereiding. Hierin wordt de toekomstige ontwikkelingsrichting van de dubbelstad Enschede-Hengelo aangegeven. Onder andere dit structuurplan zal als basis dienen voor de streekplanherziening. Daarnaast heeft de gemeente Almelo een structuurplan in voorbereiding. Ook delen van dit structuurplan zullen als basis dienen voor de streekplanherziening.

In de MER-procedure treden gedeputeerde staten (gemandateerd door provinciale staten van Overijssel) op als bevoegd gezag. De procedure is ingezet met de openbare bekendmaking van de startnotitie op 14 mei 1993 (bijlage 1). Bij het opstellen van de richtlijnen is gebruik gemaakt van de reacties en adviezen die wij op grond van artikel 7.14 van de Wet milieubeheer (Wm) hebben ontvangen. Een overzicht hiervan is opgenomen in bijlage 2.

In het navolgende wordt in hoofdstuk 2 aandacht besteed aan de wijze waarop probleemstelling, doel, beleid en besluiten in het MER aan de orde moeten komen. Hoofdstuk 3 beschrijft een werkwijze om te komen tot alternatieven. In hoofdstuk 4 wordt aangegeven welke milieu-aspecten aan de orde moeten komen. Hierbij is rekening gehouden met de inhoudseisen die artikel 7.10 van de Wm aan een MER stelt.
In de hoofdstukken 5 t/m 8 wordt achtereenvolgens ingegaan op de vergelijking van de alternatieven, de leemten in kennis, de evaluatie en de presentatie van het MER.

2. PROBLEEMSTELLING, DOEL, BELEID EN BESLUITEN.

Artikel 7.10, lid 1, onder c van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van overheidsorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven"*.

Artikel 7.10, lid 1, onder a van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd"*.

2.1. Probleemstelling en doel.

Een duidelijke omschrijving van probleemstelling en doel geldt als onderbouwing van het voornemen, namelijk de besluitvorming over nieuwe woongebieden, bedrijfsterreinen en de daarbij horende infrastructuur. Het programma voor woningbouw en de behoefte aan bedrijfsterreinen, zoals in de startnotitie aangegeven, moet worden gemotiveerd. Het volgende is van belang voor de motivering van de raming:

- Duidelijk moet zijn hoe de regio is begrensd en in hoeverre de behoefte aan woningen en bedrijfsterreinen van niet-stadsgewestgemeenten wordt meegerekend.
- Onzekerheidsmarges moeten worden aangegeven, bijvoorbeeld door een minimum- en maximumraming.

Het programma moet zodanig worden uitgewerkt, dat een beeld ontstaat van het toekomstige ruimtebeslag en de variaties daarin als gevolg van variaties in bebouwingsdichtheden. Daarbij moet de uitwisselbaarheid van locaties voor woningbouw en bedrijfsterreinen worden aangegeven.

2.2. Vigerend beleid en (genomen) besluiten.

Het initiatief moet worden geplaatst tegen de achtergrond van de vigerende planologische kaders. Daarbij moet een overzicht worden gegeven van relevante, gemaakte afspraken, genomen besluiten en geformuleerde beleidsvoornemens op rijks-, provinciaal en gemeentelijk niveau met betrekking tot de stedelijke ontwikkeling.
In dit verband moet ten minste worden ingegaan op:

- de Vierde nota extra;
- het Streekplan Twente 1990 en uitwerkingsplannen daarvan (stiltegebieden, grondwaterbeschermingsgebieden);
- vigerende gemeentelijke bestemmingsplannen;
- het SVV II;
- het Strategisch verkeer en vervoerplan (SVVP) van de vervoerregio Twente;
- het in voorbereiding zijnde Regionale verkeer- en vervoerplan Twente;
- de agglo-lijn studie;
- de recente studie naar de effecten van diversen openbaar vervoer voorzieningenniveaus in het stadsgewest Twente op de modal split;
- het provinciale beleid ten aanzien van bodemsanering;
- lopende projecten in het kader van landinrichting.

2.3. Milieu- en natuurbeleid en toetsingscriteria.

In het MER moet een beeld worden gegeven van (voor de voorgenomen activiteit) relevante aspecten van het milieu- en natuurbeleid, zoals geformuleerd in documenten van de rijks-, provinciale en gemeentelijke overheid (NMP+, NBP, Provinciaal milieubeleidsplan, Beleidsplan natuur en landschap Overijssel 1992 - 1998, Provinciaal waterhuishoudingsplan, etc.). Aan de hand hiervan moeten toetsingscriteria worden ontwikkeld, die worden gehanteerd bij het beoordelen van de gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en het vergelijken van de alternatieven. De toetsingscriteria moeten aansluiten op de landelijke thema's verstoring, verdroging en versnippering. Hierbij moeten de doelstellingen, grens- en richtwaarden worden verwerkt, zoals deze zijn geformuleerd in diverse wetten en Algemene maatregelen van bestuur op het gebied van milieuzorg. Daarnaast zullen de doelstellingen voor terugdringing van de (auto) mobiliteit en energiebesparing aangegeven moeten worden.

2.4. Besluitvormingsprocedures.

Vermeld moet worden ten behoeve van welk besluit het MER is opgesteld en welke voor de MER-procedure relevante afspraken tussen provincie en gemeenten zijn gemaakt met betrekking tot het vervolgtraject van de besluitvorming. Tevens kan kort worden beschreven volgens welke procedure en via welk tijdpad het besluit zal worden voorbereid en genomen en welke adviesorganen en -instanties daarbij formeel en informeel betrokken zijn.

3. VOORGENOMEN ACTIVITEITEN EN ALTERNATIEVEN.

Artikel 7.10, lid 1, onder b van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen"*.

3.1. Locatiekeuze.

3.1.1. Methode van aanpak.

De MER-procedure wordt primair uitgevoerd ten behoeve van de besluitvorming over locaties. Dit betekent dat de informatie over het voornemen en de te ontwikkelen alternatieven vooral gericht moet zijn op aspecten die differentiërend zijn voor de verschillende locaties. De ontwikkeling van bijbehorende infrastructuur moet in het MER worden behandeld als een afgeleide van de locatiekeuze. Zij moet echter bij alle alternatieven expliciet besproken te worden.
Daarbij kan de volgende werkwijze worden gevolgd:

1. ***Selectie en analyse van locaties.***
   De eerste stap in dat proces is het weergeven van alle gebieden in het plangebied (inclusief het gebied tussen Borne en Almelo), die in beginsel geschikt zijn als locatie. In feite komt dit neer op het uitsluiten van gebieden die door geaardheid van de bodem, een te hoge bestaande hinder (geluid, luchtverontreiniging), de aanwezigheid van onomstreden landschappelijke en ecologische waarden of een te grote afstand tot het centrale stedelijke gebied voor een stedelijke uitleg niet in aanmerking komen.
   Aangegeven moet worden wat de invloed is van aanwezigheid van bodemverontreiniging in het bestaande stedelijke gebied op de beschikbaarheid en de omvang van binnenstedelijke locaties.

   Van de geselecteerde locaties worden vervolgens de bouwcapaciteit en de randvoorwaarden voor bebouwing bepaald. In het overzicht van bouwlocaties worden alle substantiële potentiële locaties meegenomen, ook wanneer deze een omvang van minder dan 4.000 woningen of 100 ha voor bedrijfsterreinen hebben. Wanneer dit niet zou gebeuren, is het onmogelijk de milieugevolgen van modellen, waarin het programma van eisen in meerdere kleine locaties is ondergebracht, te vergelijken met modellen, waarin voor grootschalige locaties wordt gekozen. Als minimumomvang voor de te beschouwen locaties kan 100 à 200 woningen worden gehanteerd.
   Bij de bedrijfsterreinen moet onderscheid gemaakt worden in A, B-, en C-locaties conform het "Werkdocument geleiding van de mobiliteit door een locatiebeleid voor bedrijven en voorzieningen"

2. ***Opstellen van alternatieve modellen.***
   Gebruikmakend van de hiervoor genoemde gegevens worden op een methodische wijze alternatieve modellen samengesteld en beschreven. Dit zijn zodanige combinaties van locaties dat aan de totale behoefte aan woningbouw- en bedrijfsterrein-locaties voor het stadsgewest Twente kan worden voldaan.

Hierbij moet de invulling van locaties niet gericht worden op gescheiden invulling van de behoeften van Enschede/Hengelo enerzijds en Almelo anderzijds maar op de totale behoefte in het stadsgewest.

Aan de doelstelling van MER dragen modellen het meest bij als zij gericht zijn op het realiseren van bepaalde milieudoelstellingen, zoals:

- beperking van de (auto)mobiliteit, waarbij de gekozen omvang en de locaties van woningbouw en bedrijvigheid, naast een goede bereikbaarheid per fiets, tevens een optimale exploitatie van alternatieve wijzen van vervoer mogelijk maakt. Daarbij dienen reële data van invoering/openstellen van alternatieve wijzen van vervoer gehanteerd te worden;
- beperking van het ruimtebeslag door varianten in bebouwingsdichtheid en optimaal gecombineerd gebruik van voorzieningen;
- een maximaal behoud van ecologische en landschappelijke waarden o.a. door natuurbouw en het realiseren van ecologische verbindingszones;
- creëren en behouden van een aantrekkelijk woonmilieu zonder (milieu-)overlast voor de bestaande en toekomstige bewoners van het gebied.

De aanleg van nieuwe wegen en de aanpassing van bestaande wegen kunnen in het verlengde van de alternatieve locaties worden uitgewerkt. De functie van de wegen moet daarbij in kwantitatief en kwalitatief opzicht worden gemotiveerd.

De zogenaamde "thematische" modellen vormen de bouwstenen voor het op te stellen meest milieuvriendelijke alternatief.

3. ***Vergelijken van alternatieven.***
Gezien het voorwerk dat door de stadsgewest gemeenten is verricht bij het opstellen van de Intergemeentelijke structuurschets Enschede/Hengelo en het Structuurplan Almelo, ligt het voor de hand de voorkeursmodellen uit deze concept-plannen in het MER te vergelijken met andere alternatieven en het meest milieuvriendelijke alternatief. Daarnaast zal ten minste het "nulalternatief" als referentiesituatie beschreven moeten worden.
Bij de vergelijking van de alternatieven moet aandacht besteed worden aan bestaande en nog te ontwikkelen winkelcentra en recreatievoorzieningen die consequenties hebben voor de mobiliteit (bijvoorbeeld verplaatsing van het Diekmanstadion).

Het voorgaande leidt tot de navolgende uitwerking.

3.1.2. Locatie-analyse.

Selectie.
Het MER moet een overzicht geven van de mogelijke locaties in het plangebied die voor bebouwing in aanmerking komen. In de eerste plaats moet de begrenzing van het gebied, waarbinnen de locaties worden gezocht, worden gemotiveerd. Hetzelfde geldt voor de (hardheid van de) criteria, die bij de selectie en keuzes van begrenzingen zijn gehanteerd.

Oppervlakte en randvoorwaarden.
Per locatie moet globaal worden aangegeven hoe groot de bruto en netto oppervlakte is en welke randvoorwaarden worden gesteld aan de bebouwingsoppervlakte en aard van de bebouwing door:

- aanwezige en te handhaven (landschappelijk, ecologische en/of cultuurhistorische (inclusief archeologische) waardevolle elementen of structuren, met name de elementen van het Beleidsplan natuur en landschap Overijssel 1992-1998 (BNLO);
- de aanwezige en geplande ecologische verbindingszones;
- eventueel aanwezige bodemverontreinigingen;
- overlast veroorzakende bodemgebruiksvormen, zoals spoorlijnen, vliegveld, hoogspanningsleidingen (inclusief zonering), scheepvaart, wegen, agrarische bedrijfsbebouwing, bestaande bedrijven en overige belemmeringen als buisleidingen;
- de aanwezigheid van natuur en andere objecten rondom de locatie, die gevoelig zijn voor veranderingen in het milieu door ingebruikname als woongebied of bedrijfsterrein (milieuzonering). Specifiek dient daarbij ingegaan te worden op de gevolgen van wijzigingen in de geohydrologische situatie.

Bij de locaties van bedrijfsterreinen moet specifiek ingegaan worden op:

- de aard van de te vestigen bedrijven, met een onderscheid naar A-, B- en C- terreinen;
- een minimum c.q. maximum oppervlakte per locatie;
- ontsluitingsaspecten van de locatie en bereikbaarheid per openbaar vervoer;
- overgangszones naar omliggende gebieden en landschappelijke kenmerken.

Tot slot moet worden ingegaan op de civieltechnische aspecten. Aangegeven moet worden welke ingrepen op ieder van de locatie worden verricht voor het in gebruik nemen als woningbouw- of bedrijfsterreinlocatie of infrastructuur (grondwaterpeilverlaging, graven van waterpartijen, overige drainage, toepassen van ophoogzand en dergelijke).

Relaties tussen locaties.
Vervolgens moet per locatie worden aangegeven:

- voor- of nadelen, die verbonden zijn met het bebouwen van combinaties van locaties bijvoorbeeld in verband met drempelwaarden voor bestaande en/of te realiseren voorzieningen (haltes van openbaar (rail)vervoer, fietsafstanden, winkelcentra etc.);
- welke relaties met bestaande bebouwing mogelijk of onmogelijk zijn, gegeven de structuur en functie van aangrenzende bestaande bebouwde gebieden (bijvoorbeeld gezamenlijk gebruik van (groen)voorzieningen, woon-werkrelaties en barrières).

3.1.3. Alternatieve modellen.

De locaties moeten naar milieuthema worden gecombineerd tot alternatieve modellen, waarin het bouwprogramma is verwerkt en die een beeld geven van de wenselijke configuratie van wonen-werken-voorzieningen-recreëren, ontsluiting, openbaar vervoer en landschappelijke opbouw.

Voor zover noodzakelijk voor de onderbouwing van het model moet op kaart worden gevisualiseerd: functieverdeling (wonen, voorzieningen en werken, inclusief categorie-aanduiding voor de bedrijven), zonering, ontsluitingsprincipe, landschappelijke elementen, buffers en grenzen en de afbakening van de stadsrand.
Expliciet moet bij alle locaties aandacht worden besteed aan de uitgangspunten ten aanzien van de aansluiting op het bestaande en toekomstige stedelijke en landelijke netwerk voor verkeer (langzaam verkeer, gemotoriseerd verkeer en openbaar vervoer) en de prognose voor dit verkeer op de betreffende netwerken. Naast een goede onderbouwing van de verwachte ritproduktie en de aannames over de "modal split" moet in het MER ook een beschouwing worden opgenomen over de sturingsmiddelen die nodig zijn om deze modal split te kunnen bereiken. Daarbij moet de relatie met andere, in het kader van de vervoerregio Twente (SVVP, RVVP) ontwikkelde maatregelen ter beperking van de automobiliteit worden onderzocht.

Faseringsvarianten.
In het MER moet worden bekeken welke fasering in de bebouwing of aanleg per alternatief het meest gunstig is vanuit milieu-overwegingen. Eveneens moet worden bekeken welke fasering het meest flexibel is voor het geval de behoefte aan woningen op langere termijn zich wijzigt.

De onderlinge afhankelijkheid -in omvang en tijd- van aanleg/openstellen van openbaar vervoer voorzieningen en locaties voor woningbouw en bedrijven moet worden aangegeven.

3.1.4. Nulalternatief (referentiesituatie).

Ter vergelijking moet globaal de situatie worden beschreven wanneer het voorgenomen bouwprogramma in deze stadsregio niet wordt gerealiseerd. Voor de stadsregio zelf moet een beeld van de autonome ontwikkeling bestaan dat een referentiekader biedt voor de milieuwaarden in de verschillende alternatieven (zie ook hoofdstuk 4). Hierbij moet tevens een beschrijving worden gegeven van de verkeersstromen bij het niet ontwikkelen van het programma binnen het stadsgewest, waarbij ingegaan wordt op de voorziene mobiliteitsbegeleidende maatregelen in het kader van het SVVP en RVVP.

3.1.5. Meest milieuvriendelijk alternatief (mma).

Het zogeheten meest milieuvriendelijke alternatief (mma) moet worden beschreven. Dit alternatief komt in de regel tot stand door combinatie van locaties en inrichtingsvarianten met bijbehorende infrastructuur, die de meest gunstige voorwaarden voor het milieu bevatten. Zeker in het meest milieuvriendelijke alternatief verdient het aanbeveling in te gaan op inrichtingsaspecten en mitigerende maatregelen die de milieukwaliteit van het toekomstige stedelijke gebied verhogen.
Het mma moet met name gericht te zijn op het voorkómen van onomkeerbare effecten. Het accent moet daarbij liggen op het voorkomen van verstoring, versnippering, verdroging en beperking van de (auto)mobiliteit.

4. BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU.

Artikel 7.10, lid 1, onder d van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen"*.

Artikel 7.10, lid 1, onder e van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven"*.

4.1. Algemeen.

De mate en het detailniveau van de beschrijving van de bestaande toestand van het milieu en van de gevolgen voor het milieu moeten nadrukkelijk gekoppeld worden aan het schaalniveau en het doel van het besluit, waarvoor het MER wordt gemaakt. In de paragrafen 4.2 tot en met 4.5 is aangegeven welke aspecten van het milieu mogelijkerwijs in aanmerking komen om te worden onderzocht. Criterium hierbij is de relevantie voor het te nemen besluit; de nadruk moet liggen op de beschrijving van de milieu-effecten, die van belang zijn voor de locatiekeuze op het schaalniveau van het stadsgewest. Op inrichtingsaspecten hoeft alleen te worden ingegaan voor zover deze van belang zijn voor de locatiekeuze.

De bestaande toestand van het milieu en de autonome ontwikkeling -dat is de ontwikkeling die zal plaatsvinden in de toestand van het milieu zonder dat de voorgenomen activiteit of een van de alternatieven wordt uitgevoerd- moeten worden beschreven voor zover van belang voor de voorspelling van de gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en alternatieven. Onzekerheden moeten duidelijk worden aangegeven. Bestaande literatuur en bestaande veldbeschrijvingen vormen in beginsel de basis voor de beschrijving van de huidige situatie.
Gebruik gemaakt moet worden van de informatie die beschikbaar is uit reeds afgesloten en in procedure zijnde projecten waarvoor MER is of wordt uitgevoerd. Afstemming moet plaats vinden met het in voorbereiding zijnde RVVP.

Als studiegebied wordt aangemerkt de te bebouwen of aan te leggen locaties met hun directe omgeving en de aangrenzende gebieden die door de voorgenomen activiteit of de alternatieven kunnen worden beïnvloed. Per milieu-aspect (bodem, lucht, flora/fauna, (grond)water, geluidshinder) zal de omvang van het beïnvloedingsgebied verschillen. De beschrijving moet die gebiedsdelen omvatten, waar meetbare of bespeurbare veranderingen in de toestand van het milieu kunnen worden verwacht ten gevolge van de voorgenomen activiteit inclusief de alternatieve oplossingen. Gebieden die belangrijke waterhuishoudkundige, ecologische, planologische of verkeerskundige relaties hebben met het directe beïnvloedingsgebied rondom de locatie dienen tot het studiegebied te worden gerekend.

De begrenzing van de beïnvloedingsgebieden dient in het MER duidelijk te worden gemotiveerd en op kaart te worden aangegeven.

Ten behoeve van de effectbeschrijving kunnen de volgende algemene richtlijnen in acht worden genomen:

- De wijze, waarop de milieu-effecten bepaald en beschreven zijn, moet worden gemotiveerd. Het gaat hierbij in het bijzonder om de betrouwbaarheid en nauwkeurigheid van zowel de basisgegevens, als de gebruikte methoden voor voorspelling van milieu-effecten. Bij onzekerheid over het wel of niet optreden van effecten moet behalve de meest waarschijnlijke ontwikkeling ook de slechtst denkbare situatie worden beschreven.
- De milieugevolgen van het gebruik van wegen moeten bij elk alternatief expliciet behandeld worden.
- Bijzondere aandacht moet worden besteed aan die milieugevolgen die per alternatieve locatie of variant verschillen.
- Aangegeven moet worden of de effecten tijdelijk of permanent, ophefbaar of onomkeerbaar zijn; of deze op de korte of lange termijn spelen en in hoeverre cumulatie van effecten kan optreden ook door activiteiten buiten het projectgebied.
- Naast de negatieve effecten, moet worden aangegeven (in woord en beeld) welke positieve ontwikkelingsmogelijkheden daar tegenoverstaan.
- Naast de beschrijving per milieu-aspect afzonderlijk moet aandacht zijn voor de samenhang tussen de milieu-effecten en de totaal invloed op (onderdelen van) het studiegebied.
- De effecten moeten voor zover mogelijk en zinvol op stadsgewestniveau zowel kwalitatief als kwantitatief worden weergegeven.

In de navolgende paragrafen zijn de aandachtspunten voor de bestaande situatie en de gevolgen kortheidshalve in één hoofdstuk ondergebracht met de volgende codering:

h de huidige situatie;
a de autonome ontwikkeling;
g de gevolgen.

4.2. Bodem en water.

h geologie, geomorfologie en bodemgesteldheid;
g gevolgen van het geschikt maken voor bebouwing en aanleg wegen (toepassen van ophoogzand, nivellering, gevoeligheid voor en schade door zettingen);
h aanwezigheid van bodemverontreinigingen met waar mogelijk een indicatie van de aard ervan;
g verspreiding van bodemverontreinigingen via bodem, grondwater en oppervlaktewater (indicatief);
h/a geohydrologische gesteldheid en grondwaterstromingsstelsels van verschillende orde binnen het studiegebied (lokaal->regionaal). Oppervlaktewater (aanwezigheid en kwaliteit), grondwater (peil en kwaliteit), ondergrondse stromingspatronen en afwatering van gebieden moet worden beschreven en de relaties tussen aanwezige kwel- en inzijgingsgebieden (lokaal->regionaal). Deze relaties moeten zoveel mogelijk op kaart worden aangegeven.
g kwaliteitsveranderingen in bodem, grondwater en/of oppervlaktewater door de aanleg en het gebruik van de locaties voor woningbouw, bedrijfsterreinen en infrastructuur (positief en negatief);

g effecten op grondwaterstanden in infiltratiegebieden en effecten op kwelintensiteit, grondwaterstanden en grondwaterkwaliteit in kwelgebieden.

Deze aspecten moeten worden behandeld voor zover er sprake is van gebieden zoals gebieden met natuurwaarden, die kwetsbaar zijn voor verandering in de geomorfologische gesteldheid, de (grond-)waterkwaliteit en grondwaterstand in het studiegebied en welke hydrologische relatie tussen deze gebieden en te bebouwen gebieden bestaat (zie ook § 4.3).

De uitgebreidheid van behandeling van bodemverontreiniging wordt bepaald door de mate waarin sprake is van milieu- en gezondheidsrisico's of van directe of toekomstige saneringsplicht volgens de Leidraad Bodemsanering.

4.3. Flora, fauna en ecologische relaties.

De beschrijving van de biotische toestand in het studiegebied alsook de effectbeschrijving moet geschieden aan de hand van een duidelijke keuze en motivering van de te behandelen biotische aspecten (gemeenschappen, indicatorgroepen en soorten). De gekozen biotische aspecten moeten gerelateerd te zijn aan de gebiedskenmerken, aan de ingreep c.q. de gevolgen daarvan en het niveau van de planvorming. Van belang is een functionele beschrijving van het studiegebied, waarbij diverse actuele en potentiële ecologische relaties worden aangegeven. De soorten, indicatorgroepen en gemeenschappen moeten een afspiegeling zijn van de karakteristieke milieu-omstandigheden binnen het studiegebied en moeten voor het gehele gebied, gezien de belangrijke actuele natuurwaarden, op een evenwichtige wijze worden beschreven, wat betreft voorkomen, verspreiding, biotoopeisen en relaties tussen biotopen.
De keuze van soorten, indicatorgroepen en gemeenschappen moet gebaseerd zijn op hun regionale en landelijke betekenis, zoveel mogelijk onderbouwd met kwantitatieve gegevens.

h/a aquatische en terrestrische flora, en fauna (bijvoorbeeld amfibieën, zoogdieren, reptielen, broedvogels, trek- en wintervogels); het voorkomen van waardevolle biotooptypen (waaronder plantengemeenschappen, bijvoorbeeld verbondsniveau), soortenrijkdom, zeldzame soorten, indicatorsoorten;

h/a landschapsecologische relaties;
flora en vegetatie: beschrijving van de ligging in het landschap van karakteristieke plantensoorten en plantengemeenschappen en hun relatie tot factoren als grondwaterregime, grondwaterstroming (kwalitatief en kwantitatief) en EHS;
fauna: beschrijving van de ligging van leefgebieden voor waardevolle diersoorten en de beschrijving van de ligging van en ruimtelijke samenhang tussen functiegebieden (broed-, rust-, rui-, fourageergebieden);

h/a aanwezige natuurgebieden, waarbij wordt aangegeven aan welke natuurwaarden zij hun status als natuurgebied ontlenen;

g verandering van de terrestrische en aquatische flora, fauna en waardevolle biotopen door de bestemmingsverandering of indirect als gevolg van een mogelijke verandering van de grondwaterstand, verandering van de kwel, verandering van de waterkwaliteit, luchtverontreiniging en rustverstoring;

g verdwijnen en ontstaan van plantengemeenschappen en biotopen van diersoorten met oppervlakteaanduiding;
g aantasting en verkleining van natuurgebieden;
g landschapsecologische relaties;
flora en vegetatie: verandering (kwantitatief en kwalitatief) van oppervlakte- en grondwaterrelaties en hun ruimtelijke effecten op natuurgebieden en vegetatie;
fauna: barrièrewerking in pendelbewegingen tussen voornoemde functiegebieden;
veranderingen door geluidsbelasting.

4.4. Landschap en cultuurhistorie (inclusief archeologie).

h bestaande cultuurhistorische elementen;
h landschappelijke waarden en huidig gebruik (ruimtelijke samenhang, hoofdstructuur, verkavelingspatronen, openheid, reliëf);
g verlies of vernietiging van landschappelijk of cultuurhistorisch waardevolle elementen;
g aanduiden en beoordelen van de visueel-ruimtelijke werking die de heringerichte gebieden op hun omgeving zal hebben (positief en negatief).

Het verdient aanbeveling deze effecten niet alleen te beschrijven, maar vooral zo goed mogelijk te visualiseren met tekeningen en/of fotomontages. Bij aanwezigheid van archeologische vindplaatsen moet worden aangegeven, welke maatregelen worden getroffen ter veiligstelling ervan.

4.5. Geluid, lucht, veiligheid en woonmilieu.

De in het kader van de voorgenomen activiteit beschreven ontwikkelingen op het gebied van woningbouw, bedrijfsterreinen en infrastructuur hebben een aantal verweven consequenties wat betreft geluidshinder, veiligheid en luchtverontreiniging.

De belangrijkste bron voor hinder wordt gevormd door het gemotoriseerde verkeer. Daarom moeten in het MER de volgende gegevens gepresenteerd worden. Hierbij moet aangesloten worden op de bestaande Verkeersmilieukaarten (VMK's) van de betrokken gemeenten, die bij voorkeur geïntegreerd moeten worden tot één VMK voor het stadsgewest.
Ingegaan moet worden op:
- huidige relevante verkeersintensiteiten, inclusief te verwachten autonome ontwikkeling;
- toename van de verkeersbewegingen (globaal) op de bestaande en aan te leggen wegen, voorziene aanpassingen van de bestaande verkeersinfrastructuur.

Deze gegevens vormen een belangrijke basis voor de beschrijving van de hieronder genoemde aspecten.
Verder moet een beeld gegeven worden van de in het plangebied aanwezige en geplande bedrijvigheid en de hinder die hierdoor kan ontstaan voor de nieuwe woningen op het gebied van geluid, veiligheid en luchtverontreiniging. Specifiek moet ingegaan worden op de geluidshinder van het vliegveld Twente op de nieuwe woon- en werklocaties.

Geluid.

h/a geluidsgevoelige bestemmingen, waaronder bestaande woongebieden, stiltegebieden, natuurgebieden;

h/a geluidscontouren van bestaande doorgaande wegen, railverbindingen en industriegebieden;

g nieuwe geluidsgevoelige bestemmingen;

g verandering in geluidsbelasting voor bestaande geluidsgevoelige bestemmingen en ontstaan van geluidsbelasting in nieuwe geluidsgevoelige bestemmingen door veranderingen in het aantal verkeersbewegingen op bestaande wegen en verandering in het railverkeer (met indicatie van zones en eventueel te nemen maatregelen) en het in gebruik nemen van nieuwe bedrijfsterreinen.

Lucht.

h/a concentraties van luchtverontreinigende stoffen in verhouding tot de heersende achtergrondconcentratie;

g toename luchtverontreiniging onder invloed van toename van het verkeer, verwarming van woningen en toename van de industriële bedrijvigheid;

g eventuele stank- of stofhinder in bestaande en nieuwe woongebieden.

Veiligheid.

h/a aanwezige gevaarbronnen, waaronder vervoer gevaarlijke stoffen;

g verandering in veiligheidsrisico's (verkeer en vliegverkeer, vervoer of aanwezigheid van gevaarlijke stoffen).

Woonmilieu.

In het MER moet indicatief worden aangegeven of en in welke bestaande woon- en verblijfsgebieden verbetering dan wel verslechtering optreedt ten aanzien van de leefkwaliteit onder invloed van de voorgenomen activiteit. Bovendien moet een kwalitatieve voorspelling worden gegeven voor de situatie in de nieuwe woongebieden. Hierbij moet aandacht worden besteed aan de kwaliteit van de bereikbaarheid van voorzieningen (waaronder recreatie) binnen en buiten het stedelijke gebied.

5. VERGELIJKING VAN DE ALTERNATIEVEN.

Artikel 7.10, lid 1, onder f van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkeling van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in beschouwing genomen alternatieven".*

In het MER moet een vergelijking worden gemaakt tussen de gevolgen van de ontwikkelde alternatieven. Tevens moet een vergelijking met de bestaande situatie van het milieu (inclusief autonome ontwikkeling) plaats vinden. Op basis van de vergelijking kan het uiteindelijke voorkeursmodel worden bepaald.
De vergelijking moet (mede) gebaseerd zijn op in het kader van hoofdstuk 2 ontwikkelde en geformuleerde grens- en richtwaarden van het milieubeleid. Met betrekking tot de gehanteerde toetsingscriteria moet een gevoeligheids-analyse worden uitgevoerd.

6. LEEMTEN IN KENNIS EN INFORMATIE.

Artikel 7.10, lid 1, onder g van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een overzicht van de leemten in de onder d en e bedoelde beschrijvingen [dat wil zeggen van de bestaande milieutoestand en autonome ontwikkeling daarvan, respectievelijk van de milieu-effecten] ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens".*

In het MER moet worden aangegeven welke van de gevraagde informatie niet kan worden geleverd en waardoor dit wordt veroorzaakt. Essentiële informatie kan niet als leemte in kennis worden aangemerkt maar moet ten behoeve van het MER beschikbaar komen.
De betekenis van de leemten voor de besluitvorming moet worden aangegeven. Daarnaast moeten, indien relevant, worden vermeld:

- onzekerheden en onnauwkeurigheden in de voorspellingsmethoden en in gebruikte gegevens (bijvoorbeeld inventarisaties en karteringen);
- gebrek aan bruikbare voorspellingsmethoden;
- andere kwalitatieve en kwantitatieve onzekerheden met betrekking tot milieugevolgen op korte en langere termijn.

7. EVALUATIE ACHTERAF.

Artikel 7.39 van de Wm:
"Het bevoegd gezag dat een besluit heeft genomen, bij de voorbereiding waarvan een milieu-effectrapport is gemaakt, onderzoekt de gevolgen van de betrokken activiteit voor het milieu, wanneer zij wordt ondernomen of nadat zij is ondernomen".

Het bevoegd gezag moet een evaluatieprogramma opstellen teneinde de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken.

8. PRESENTATIE VAN HET MER.

De samenvatting van het MER moet de belangrijkste elementen van het rapport presenteren:

- motivering van het doel en het belang van het voornemen;
- keuze en motivering van de alternatieven, waaronder het meest milieu-vriendelijke alternatief;
- beschrijving van de uitgangssituatie van het milieu;
- beschrijving van de voorspelde effecten van de verschillende alternatieven;
- een vergelijkende beoordeling van de alternatieven tegen de achtergrond van normen en uitgangspunten van het milieubeleid.

De samenvatting moet zelfstandig leesbaar en voor een algemeen publiek begrijpelijk zijn en een goede afspiegeling vormen van de inhoud van het MER.

Voor de presentatie wordt het volgende aanbevolen:

- het MER beknopt te houden;
- de alternatieven op kaart aan te geven met duidelijke legenda's en naamvermeldingen en kaartmateriaal goed leesbaar te presenteren;
- keuze-elementen, die van belang zijn geweest bij het opstellen van het MER duidelijk gemotiveerd naar voren te brengen;
- eventuele afwijkingen van de richtlijnen te motiveren;
- achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzes onderbouwen) niet in het MER zelf te vermelden, maar in bijlagen op te nemen;
- een verklarende begrippenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst in het MER op te nemen.

Openbare bekendmaking in Staatscourant nr. 91 d.d. 14 mei 1993.

PROVINCIE Overijssel

Bekendmaking

Startnotitie Milieu-Effect-Rapportage streekplanherziening Stadsgewest Twente

De Startnotitie Milieu-Effect-Rapportage (MER) woningbouw- en bedrijfsterreinlocaties en infrastructuur t.b.v. de streekplanherziening Stadsgewest Twente ligt met ingang van 17 mei tot en met 18 juni 1993 voor eenieder ter inzage in de bibliotheek van het provinciehuis van de provincie Overijssel (Luttenbergstraat 2 te Zwolle) en de gemeentehuizen in het streekplangebied Twente.
Voor informatie over de startnotitie kunt u contact opnemen met de heren P. Mossel of F. Hoekstra, tel. 038-251644, resp. 251658.
Een kopie van de startnotitie is tegen betaling van ƒ 5,- (excl. portokosten) te verkrijgen bij mevr. G. Buit, tel. 038-251889.

MER-procedure
Er is een herziening van het streekplan Twente voor het stadsgewestelijke gebied in Twente in voorbereiding, die in nauwe samenhang met het in voorbereiding zijnde nieuwe structuurplan Almelo en het Intergemeentelijke Structuurplan Enschede/Hengelo (IGSP) wordt opgesteld. Het betreft het gebied van de drie grote steden Enschede, Hengelo en Almelo en het direct aangrenzende gebied, met daarin de kernen Borne en Wierden. De globale begrenzing komt overeen met de in het vigerende streekplan Twente 1990 weergegeven begrenzing van het stadsrandgebied (bolletjeslijn). Daarbij is ondermeer de planning aan de orde van woningbouwlocaties met mogelijk een omvang van meer dan 4000 woningen en de aanleg van bedrijfsterreinen met mogelijk een omvang van meer dan 100 hectare. Om inzicht te krijgen in de milieu-effecten van de realisering van deze woningbouw- en bedrijfsterreinlocaties en de eventueel benodigde nieuwe infrastructuur, wordt ten behoeve van de streekplanherzieningsprocedure een begin gemaakt met het opstellen van een MER. Het Milieu-Effect-Rapport zal tevens worden benut in de structuurplanprocedures. De startnotitie is de eerste stap in deze MER-procedure. Daarin staat het voornemen beschreven van de provincie Overijssel en de gemeenten om bij de vaststelling van de streekplanherziening Stadsgewest Twente, respectievelijk het structuurplan Almelo en het IGSP Enschede/Hengelo, grote woningbouw- en bedrijfsterreinlocaties op te nemen. Voor het Stadsgewest Twente gaat het om de planning van de bouw van circa 13.650 woningen en 335 hectare bedrijfsterrein. In de startnotitie is in eerste aanzet beschreven op welke wijze locaties en alternatieven worden onderzocht in het komende MER. Op basis van adviezen van wettelijke adviseurs en van de inspraakreacties worden richtlijnen vastgesteld, waaraan het op te stellen MER moet voldoen. Het MER dient uiteindelijk voor de Provinciale Staten en de Gemeenteraden als milieu-informatiebron bij het maken van keuzen voor de grote woningbouw- en bedrijfsterreinlocaties en infrastructuur.

Inspraak
Eenieder kan in de periode van 17 mei tot en met 18 juni 1993 schriftelijk opmerkingen maken over de op te stellen richtlijnen voor het MER. Inspraakreacties kunnen worden gericht aan:
Gedeputeerde staten van Overijssel, t.a.v. afdeling regionale plannen, Postbus 10078 8000 GB Zwolle

Gedeputeerde staten van Overijssel, mede namens:
burgemeester en wethouders van Enschede,
Postbus 20, 7500 AA Enschede,
burgemeester en wethouders van Hengelo,
Postbus 18, 7550 AA Hengelo,
burgemeester en wethouders van Almelo,
Postbus 5100, 7600 GC Almelo.

REACTIENOTA STARTNOTITIE MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE STREEKPLANHERZIENING STADSGEWEST TWENTE

Weergave van ontvangen adviezen en reacties, overwegingen en standpunt gedeputeerde staten over de op te stellen richtlijnen voor de Milieu-effectrapportage voor de Streekplanherziening Stadsgewest Twente (MER-SST)

1. Inleiding.

Voor de streekplanherziening Stadsgewest Twente hebben gedeputeerde staten, samen met de gemeenten Almelo, Hengelo en Enschede, het initiatief genomen een MER-procedure te starten. In de startnotitie (ex artikel 7.12 van de Wet milieubeheer) is dit voornemen kenbaar gemaakt.

Gedurende de periode van 17 mei tot en met 18 juni heeft de startnotitie MER-SST ter inzage gelegen. Een ieder kon in deze periode schriftelijk opmerkingen maken over de op te stellen richtlijnen voor het milieu-effectrapport. Daarnaast is advies gevraagd aan de wettelijk voorgeschreven instanties.
In deze nota worden de ingekomen adviezen en reacties weergegeven (§ 2), gevolgd door de overwegingen en het standpunt van gedeputeerde staten (§ 3).

2. Ingekomen adviezen en reacties.

a. **De Overleggroep Markgraven, p/a M. Notenboom, Almelo** (ingekomen d.d. 8 juni 1993, RRP 93/536).
De Overleggroep vertegenwoordigt 94 huishoudens in en rond het gebied Markgraven te Almelo. Zij verzoekt het streekplan Twente te herzien door het unieke groengebied Markgraven niet te gebruiken voor woningbouw. De argumentatie is verwoord in een kopie van een meegezonden bezwaarschrift tegen het bestemmingsplan Markgraven-Oost van de gemeente Almelo.

b. **B. Bekkering-Hoekstra, Enschede** (ingekomen d.d. 17 juni 1993, RRP 93/549).
In deze reactie wordt het volgende onder de aandacht van gedeputeerde staten gebracht:
1. Het naast elkaar laten verlopen van procedures voor het gebied rond Almelo enerzijds en het gebied rond de dubbelstad anderzijds biedt het gevaar dat economische ontwikkeling voornamelijk in de dubbelstad terecht komt. De bandstad moet als geheel worden beschouwd.
2. Het zoekgebied niet beperken tot het stedelijk gebied, maar uitbreiden tot heel Twente.
3. In het milieu-effectrapport zouden de volgende onderwerpen aan de orde moeten komen:
   - wat is de werkelijke behoefte aan woningen, bedrijfsterreinen en infrastructuur;
   - het onderzoek naar natuurwaarden niet beperken tot gemakkelijk beschikbare gegevens;
   - de bestaande ecologische relaties;
   - onverwachte hydrologische effecten op grote afstand;
   - toename van recreatieve druk als gevolg van stadsuitbreiding.

4. Financiële haalbaarheid mag nooit de keuze voor een bepaald alternatief bepalen.

c. **De directeur Landbouw, natuur en openluchtrecreatie in de provincie Overijssel, Zwolle** (advies).
De directeur LNO adviseert het volgende in het milieu-effectrapport mee te nemen:
1. Het stadsgewest als een samenhangende eenheid benaderen en niet uitsluitend per deelgebied naar oplossingen zoeken. Een alternatief waarin Almelo een deel van de woningbehoefte van Enschede/Hengelo realiseert zou ook tot de mogelijkheden moeten behoren.
2. Effecten onderzoeken van liefst zoveel mogelijk alternatieven, waaronder ook aan grensoverschrijdende oplossingen aandacht dient te worden besteed.
3. Alternatieven ontwikkelen met de volgende uitgangspunten:
   - behoud en herstel van de bestaande landschappelijke kwaliteit en het realiseren ontbrekende delen van het landschapspatroon;
   - handhaving van de huidige waterhuishouding.
4. Als randvoorwaarden voor het initiatief ook stiltegebieden, toekomstige verbindingszones en natuurontwikkelingsgebieden meenemen.
5. In de startnotitie ontbreken verwijzingen naar de Nota Landschap (regeringsbeslissing), het (regionale) plan voor Overbrugging, landinrichtingsplannen, het Aamsveen als hoogveengebied.
6. Bij de te verwachten gevolgen zou expliciet gekeken moeten worden naar:
   - ecologische hoofdstructuur (met name de verbindingszones);
   - het nationaal landschapspatroon;
   - de te verwachte negatieve gevolgen voor natuur en landschap in de omgeving;
   - de positieve effecten van infiltratie van hemelwater;
   - de positieve effecten van verbeterde gescheiden rioleringsstelsels.
7. Ten slotte merkt de directeur LNO op dat hij het gebruik van de multicriteria-methode niet goed kan plaatsen. Naast twijfels over de methode meent de directeur dat het milieu-effectrapport gericht moet zijn op het in beeld brengen van de milieu-effecten, niet om te komen tot een afweging.

d. **Twentse Werkgroep natuurbehoud, Milieuraad Hengelo, Milieuraad Almelo en de Natuur- en milieuraad Enschede, p/a Natuurmuseum, Enschede** (ingekomen d.d. 18 juni 1993, RRP 93/552).
In het commentaar van deze organisaties wordt op het volgende ingegaan:
1. Daar de "begrenzing stedelijk gebied" meer omvat dan het vigerende streekplan, wordt van een streekplanherziening gesproken.
2. Vriezenveen zou onderdeel moeten zijn van de deelstudie Almelo/ Wierden.
3. De natuur, vertegenwoordigd door de genoemde organisaties, zou in een vroeg stadium moeten worden betrokken bij het overleg ter voorbereiding van de besluitvorming in streekplankader.
4. De behoefte van de geraamde woningbouw en bedrijfsterreinen wordt niet onderbouwd.
5. Een nadere precisering van de ecologische verbindingszones zou als randvoorwaarde uit het streekplan voor de herziening moeten gelden.

6. Aan de uitgangspunten zou moeten worden toegevoegd:
   - goede bereikbaarheid van stadscentrum en -voorzieningen met name per fiets en openbaar vervoer;
   - beperken recreatief gemotoriseerd verkeer;
   - maximale benutting binnenstedelijke locaties voor woningbouw.
7. Is de raming van 3000 vervangingswoningen die niet ter plekke kunnen worden gebouwd niet te hoog en moeten niet veel meer woningen vervangen worden?
8. Het is niet reëel rekening te houden met het laagste aantal in de binnenstad te bouwen woningen. Op nieuwe locaties zouden niet meer dan 10.000 woningen moeten worden gebouwd.
9. Toepassing van hogere woning/bedrijf-dichtheden per ha leidt tot minder bouwterrein. Voor bedrijfsterreinen zou de overheid meer regels moeten stellen.
10. De autonome ontwikkeling/nulvariant moet niet als een fictieve situatie worden beschreven, maar moet als alternatief serieus genomen worden.
11. De opmerking dat "het bij de streekplanherziening niet de vraag is of er wordt gebouwd" is in het kader van een milieu-effectrapport onjuist.
12. Er ontbreekt een nadere beschrijving van de IGSP-modellen A en B, hier kan dus niet op gereageerd worden.
13. In het overzicht bestemmingsplannen ontbreken de gemeenten Borne en Wierden. Een overzicht van de aantallen woningen bij de locaties wordt gemist.
14. Worden met het afvoeren van de verbindingen Enschede-Boekelo, Glanerbrug-Losser, Enschede-Lonneker en Enschede-Gronau spoorverbindingen bedoeld?
15. In de beschrijving van het Beleidsplan natuur en landschap Overijssel ontbreken de ecologische verbindingszone Twekkelo-Driene, het landgoederen en bosgebied ten oosten van Hengelo en het gebied tussen Groot Driene en de Universiteit Twente.

e. **Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek, Amersfoort** (ingekomen d.d. 21 juni 1993, RRP 93/553).
De ROB stelt een kaart ter beschikking met daarop bekende archeologische vindplaatsen en monumenten. Een compleet beeld van de aard, omvang en kwaliteit van het aanwezige bodemarchief (bijvoorbeeld onder "essen") is echter nog niet beschikbaar. Daarom verzoekt de ROB bij het vaststellen van de richtlijnen rekening te houden met de noodzaak van archeologisch vooronderzoek. Voorts verzoekt de ROB bij het opstellen van het milieu-effectrapport en het nemen van besluiten rekening te houden met de resultaten van het vooronderzoek en de kosten van veiligstelling van het bodemarchief.

p f. **Gemeentekring Almelo, Almelo** (ingekomen d.d. 24 juni 1993, RRP 93/557).
De gemeentekring verzoekt met de gemeente Vriezenveen als belanghebbende betrokken te worden bij de stadsgewestelijke planvorming. Daarnaast wordt opgemerkt dat de locatiebehoeften strikt vanuit de individuele stadsgewestgemeente beschouwd worden. Dit is niet bevorderlijk voor een evenwichtige ruimtelijke opbouw van Twente als geheel.

g. **Vleermuiswerkgroep Nederland/SVO, Wageningen** (ingekomen d.d. 29 juni 1993, RRP 93/563).
De werkgroep vraagt gedegen aandacht voor de gevolgen van de voorgenomen activiteit voor vleermuizen. Onder voorwaarden kan gebruik gemaakt worden van gegevens uit het archief van de werkgroep.

h. **Samenwerkende organisatie vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen** (ingekomen d.d. 5 juli, RRP 93/572).
Deze organisatie deelt mede dat van het onderhavige gebied informatie beschikbaar is over vogels en dat deze informatie onder voorwaarden gebruikt kan worden.

i. **Provinciale planologische commissie (PPC), Zwolle** (advies).
In het advies worden de volgende punten onder de aandacht gebracht:
1. de PPC benadrukt het belang van integratie van de voorgenomen twee deelstudies van het MER;
2. de PPC stemt in met de in de startnotitie geformuleerde uitgangspunten; zij hecht eraan -zo dit niet al in de uitgangspunten is begrepen- een hoogwaardig woon- en werkmilieu na te streven; zij gaat er van uit dat bij het formuleren van beleidsalternatieven zonodig rekening wordt gehouden met ander belangen (bijvoorbeeld van landbouw en recreatie);
3. de commissie vindt het gewenst de milieugevolgen van het maximaal en zo efficiënt mogelijk benutten van binnenstedelijke locaties in het MER op te nemen;
4. de commissie kan zich in de voorgestelde milieu-aspecten vinden; eventuele onvoorziene andere gevolgen moeten ook worden beschreven;
5. de commissie stelt voor bij de te onderzoeken alternatieven ook het "vlinderstad-model" van Almelo mee te nemen.

j. **Commissie voor de milieu-effectrapportage, Utrecht** (advies).
De MER-commissie heeft haar advies gegeven in de vorm van conceptrichtlijnen met een aanbiedingsbrief. In de aanbiedingsbrief brengt de MER-commissie het volgende onder de aandacht:
1. Het is van belang de beleidsruimte niet op voorhand in te perken door de voorkeursmodellen van de Intergemeentelijke structuurschets Enschede/Hengelo (IGSP).
2. In het MER dient te worden ingegaan op de maximale ruimte die het provinciale bodemsaneringsbeleid kan bieden om binnenstedelijke locaties te realiseren. Dit om een afweging te kunnen maken tussen uit oogpunt van sanering kostbare binnenstedelijke locaties en uit oogpunt van natuur kostbare locaties in het landelijk gebied.

3. Overwegingen en standpuntbepaling van gedeputeerde staten.

In het navolgende zal per reactie worden aangegeven wat gedeputeerde staten ten aanzien daarvan hebben overwogen en of dit leidt tot verwerking in de richtlijnen voor het op te stellen milieu-effectrapport.

ad a. In het vigerende streekplan Twente is het "groengebied Markgraven" aangeduid als "mogelijk toekomstig stedelijk ruimtegebruik (nader af te wegen)". De vraag of dit gebied gebruikt moet worden voor woningbouw wordt nader afgewogen in de bestemmingsplan-procedure. Het bezwaar van de overleggroep Markgraven zal in het kader van de bestemmingsplanprocedure aan de orde komen.

ad b.1. Uit praktische overwegingen is gekozen voor het verrichten van twee deelstudies. Teneinde recht te doen aan de kwaliteit van het stadsgewest als geheel, wordt tevens een integratierapport opgesteld. Hier zullen alternatieven aan de orde komen met zodanige combinaties van locaties dat aan de totale behoefte in het stadsgewest Twente kan worden voldaan.
In de richtlijnen (§ 3.1.1.2) komt dit tot uitdrukking.

ad b.2. Het vigerende streekplanbeleid is gericht op bundeling van wonen en werken in de grote steden. Het zoekgebied uitstrekken tot heel Twente is in strijd met dit beleid, dat uitgangspunt en daarmee basis is voor de te formuleren beleidsalternatieven.

ad b.3.
- De herkomst van de raming van de behoefte aan woningen, bedrijfsterreinen en infrastructuur is beschreven in hoofdstuk 4 van de startnotitie. In de richtlijnen (§ 2.1) schrijven wij voor dit nader te onderbouwen.
- Voor het onderzoek naar de bestaande situatie van onder meer natuurwaarden, ecologische en hydrologische relaties schrijven wij in de richtlijnen voor dat in beginsel gebruik gemaakt worden van bestaande gegevens (§ 4.1). Indien blijkt dat ontbrekende informatie essentieel is om gevolgen te kunnen beschrijven zal hier onderzoek naar gedaan moeten worden.
- De toename van het aantal inwoners als gevolg van de voorziene stadsuitbreiding is relatief gezien niet zo groot dat belangrijke nieuwe effecten te verwachten zijn ten opzichte van de huidige situatie. De algemene situatie is dat het buitengebied mede een functie heeft als uitloopgebied van de stedelijke gebieden (extensieve recreatie). Daar waar in concrete situaties ongewenste ontwikkelingen plaatsvinden, kunnen passende maatregelen worden getroffen om recreatiedruk af te wenden. Als het gaat om zeer rechtstreekse effecten van nieuwe woonwijken op bijvoorbeeld aangrenzende natuurgebieden, dan zullen die in het milieu-effectrapport, op grond van § 4.3 en 4.5 uit de richtlijnen, tot uitdrukking komen.

ad b.4.
- In het milieu-effectrapport zullen alternatieven worden beschreven met als uitgangspunt verschillende milieu-doelstellingen. Hierbij onderscheiden wij onder meer alternatieven gericht op beperking van mobiliteit, beperking van ruimtebeslag, maximaal behoud van ecologische en landschappelijke waarden en het creëren van een aantrekkelijk woonmilieu. Of deze alternatieven financieel haalbaar zijn, is een bestuurlijk/politieke vraag, die in het milieu-effectrapport niet aan de orde komt.

ad c.1. Zie ad b.1.

ad c.2. Het is de bedoeling om in het milieu-effectrapport modellen en alternatieven te onderzoeken die voor de beleidskeuzen relevant zijn; tegen die achtergrond worden op voorhand geen alternatieven uitgesloten.

Anderzijds moet ervoor worden gewaakt dat door een overvloed aan alternatieven het zicht op de onderlinge verschillen verloren gaat (en het milieu-effectrapport overigens ook in financiële zin onbeheersbaar wordt). Wij menen dat in hoofdstuk 3 van de richtlijnen voldoende waarborgen zijn opgenomen voor het verantwoord omgaan met modellen.
Wat betreft de grensoverschrijdende oplossingen -aannemende dat wordt gedoeld op landsgrensoverschrijdende oplossingen- kan worden opgemerkt dat deze in de sfeer van de beleidsvoorbereiding van gemeenten en provincie aandacht krijgen. De problemen als gevolg van verschillen in bestuurs- en planningsvormen maken dat dergelijke oplossingen nu nog niet als reële alternatieven binnen de gestelde plantermijn kunnen worden meegenomen.

ad c.3. In het milieu-effectrapport zullen verschillende alternatieven worden beschreven. Eén van de voor te schrijven alternatieven zal uitgaan van een maximaal behoud van ecologische en landschappelijke waarden, onder andere door natuurbouw en het realiseren van ecologische verbindingszones. Daarnaast zal per locatie worden voorgeschreven welke randvoorwaarden aanwezige en te handhaven elementen stellen aan de bebouwingsoppervlakte en aard van de bebouwing. Een en ander komt in § 3.1.1 en 3.1.2 van de richtlijnen tot uitdrukking.
Een alternatief waarbij uitgegaan wordt van de huidige waterhuishouding wordt niet door ons overwogen. Natuur en landschappelijke waarden en ecologische relaties hangen vaak nauw samen met een bepaalde waterhuishoudkundige situatie. Wij achten een alternatief dat uitgaat van het maximale behoud van deze waarden voldoende waarborgen bieden dat in de waterhuishoudkundige situatie geen wezenlijke veranderingen optreden.

ad c.4. In de startnotitie zijn op blz. 5 randvoorwaarden genoemd die het streekplan geeft voor de streekplanuitwerking. Voorgenomen beleid, zoals voor stiltegebieden, toekomstige ecologische verbindingszones en natuurontwikkelingsgebieden zal, voor zover relevant, in het onder ad c.3. genoemde alternatief in het milieu-effectrapport worden meegenomen. Bij het besluit over de streekplanherziening zal pas een afweging plaats vinden.

ad c.5. Het is mogelijk dat in de startnotitie de opsomming van bestaande nota's niet volledig is. Dit laat onverlet dat bestaand, c.q. vastgesteld beleid uitgangspunt is. Met betrekking tot voorgenomen beleid, zal dit (voor zover relevant voor het stadsgewest) worden meegenomen in de milieu-effectrapportage, waarna pas tijdens de besluitvorming een afweging plaats zal vinden.

ad c.6. Voor het beschrijven van de gevolgen schrijven wij ook voor dat gekeken moet worden naar de ecologische hoofdstructuur en de gevolgen voor natuur en landschap voor het studiegebied. Als studiegebied wordt aangemerkt de te bebouwen of aan te leggen locaties met hun directe omgeving en de aangrenzende gebieden die door de voorgenomen activiteit of de alternatieven kunnen worden beïnvloed (zie § 4.1 en 4.3 van de richtlijnen).
Het beschrijven van de gevolgen voor het nationaal landschapspatroon achten wij niet differentiërend voor de keuze van locaties.

Op de positieve effecten van infiltratie van hemelwater en gescheiden rioolstelsels zal bij het beschrijven van de gevolgen niet worden ingegaan. Wij achten deze gevolgen niet relevant/onderscheidend voor de locatiekeuze. Dit zijn aspecten waarmee bij de inrichting rekening gehouden zou kunnen worden.

ad c.7. In het merendeel van de milieu-effectrapporten zoals wij die kennen wordt de multicriteria-methode gebruikt. Het is daarbij niet de bedoeling om de milieu-effecten van de verschillende alternatieven tegen elkaar af te wegen, maar om de verschillende milieu-effecten met elkaar te kunnen vergelijken/weegbaar te maken. Afweging zal pas plaatsvinden in het kader van de besluitvorming over de streekplanherziening.

ad d.1. Wij verwachten dat de benodigde uitbreiding van het stadsgewest (woningbouw en bedrijfsterreinen) het uitwerkingskader van het huidige streekplan te buiten zal gaan. Kortheidshalve spreken wij daarom van een streekplanherziening. Mochten de woningbouw- en bedrijfsterreinlocaties wel passen binnen het uitwerkingskader, zal volstaan kunnen worden met een uitwerking van het streekplan voor het stadsgewest.

ad d.2. Een deel van het grondgebied van de gemeente Vriezenveen maakt onderdeel uit van de "begrenzing stedelijk gebied". Dit zal meegenomen worden bij de deelstudie Almelo/Wierden. Voor het overige geldt voor de gemeente Vriezenveen het vigerende streekplanbeleid voor grote kernen, waarbij past dat huisvestingsmogelijkheden worden geboden voor de sociaal en/of economisch gebondenen.

ad d.3. De voorbereiding van het besluit over de streekplanherziening zal de normale procedure doorlopen van inspraak en overleg, zoals weergegeven op blz. 72 van het streekplan Twente.

ad d.4. Zie reactie ad b.3.

ad d.5. De startnotitie beoogt een beknopt overzicht te geven van relevante gegevens en uitgangspunten voor het milieu-effectrapport. De hier voorgestelde precisering van de ecologische hoofdstructuur gaat dit kader te buiten. In het milieu-effectrapport zelf zullen zeer zeker de ecologische hoofdstructuur en de ecologische verbindingen gepreciseerd worden.

ad d.6.
- De bereikbaarheid van werkgebieden en voorzieningen per fiets en openbaar vervoer is inderdaad een belangrijk element in het mobiliteitsbeleid. In de richtlijnen hebben wij hieraan aandacht gegeven in § 3.1.1.2, 3.1.3 en 4.5;
- Recreatief gemotoriseerd verkeer laat zich niet op een zelfde wijze als bij woon-werk-verkeer beïnvloeden door de locatiekeuzes van woongebieden. De mogelijke recreatieve bestemmingen zijn nogal divers en vaak betrekkelijk willekeurig bepaald. In § 3.1.1.3 van de richtlijnen worden recreatievoorzieningen die veel mobiliteit oproepen wel speciaal in de aandacht geroepen.
- Maximale benutting van binnenstedelijke locaties voor woningbouw is al vele jaren het streven van zowel de steden als de provincie. In de Twentse steden is de bodemverontreinigingsproblematiek echter zo omvangrijk en de financiële consequenties zijn zo gigantisch dat met de huidige middelen slechts een geleidelijke en gefaseerde aanpak mogelijk is.

Van belang zijn in dit verband de in § 3.1.3. van de richtlijnen vermelde faseringsvarianten.

ad d.7. Er moeten inderdaad meer woningen worden vervangen dan de genoemde 3000 woningen. De woningen die wel ter plekke kunnen worden herbouwd, zijn hier niet meegeteld. Of en in welke mate woningen ter plekke kunnen worden herbouwd is deels afhankelijk van feitelijke omstandigheden (bijvoorbeeld niet of niet op korte termijn op te lossen milieuhinder ter plekke) en deels een beleidskeuze. De raming van 3000 woningen die niet ter plekke kunnen worden herbouwd is gebaseerd op de huidige inzichten.

Ad d.8. zie hierboven ad 6, 3e gedachtenstreepje.

ad d.9. Een belangrijkste regulering vindt plaats via het prijsmechanisme van de grondprijzen; op dure grond zal niet gauw extensief worden gebouwd. Verder zal het locatie- en mobiliteitsbeleid voor bedrijven invloed hebben op aard en grondgebruik van zich vestigende bedrijven. Een verdergaande regulering die dwingend bedrijfsdichtheden voorschrijft, grijpt op onaanvaardbare wijze in in de economische verhoudingen.

ad d.10. De bestaande toestand van het milieu en de autonome ontwikkeling (de ontwikkeling die zal plaatsvinden in de toestand van het milieu zonder dat de voorgenomen activiteit of een van de alternatieven wordt uitgevoerd) vormen het nulalternatief. Dit is de vergelijkingsbasis voor de beschrijving van de gevolgen van het milieu, indien een alternatief wordt uitgevoerd (zie § 3.1.4 van de richtlijnen). Deze situatie is fictief, omdat het beleid gericht is op concentratie van wonen en werken in de stedelijke centra. Een alternatief dat uitgaat van het niet voorzien in de woningbehoefte van het stadsgewest zou betekenen dat de omliggende kernen de woningbehoefte op zouden moeten vangen. Dit beschouwen wij als een fictieve situatie, maar niettemin noodzakelijk als ijkpunt voor een beschrijving van de milieugevolgen van de alternatieven.

ad d.11 Dat er behoefte bestaat aan woningen is een maatschappelijk gegeven, voortvloeiend uit ontwikkelingen die niet alleen vanuit de ruimtelijke ordening stuurbaar zijn of worden bepaald. In het kader van het milieu-effectrapport wordt er van uitgegaan dat er woningbouw zal plaatsvinden, doch de woningbouwbehoefte moet wel worden onderbouwd.

ad d.12 De beschrijving van de alternatieven in de startnotitie zijn indicatief bedoeld. Van geen van de alternatieven was in dat stadium duidelijk hoe zij er precies uit zouden zien. Met de modellen IGSP-A en IGSP-B zijn stedebouwkundige concepten bedoeld (concentrische versus bandstedelijke ontwikkeling). In het milieu-effectrapport zullen de diverse alternatieven nader worden beschreven.

ad d.13 De woningbouwlocaties in Borne en Wierden hadden inderdaad ook vermeld kunnen worden. De startnotitie heeft overigens ook niet de pretentie gehad om een compleet overzicht te geven.
In het milieu-effectrapport zal de woningbehoefte moeten worden gemotiveerd. De capaciteit in vigerende en in voorbereiding zijnde plannen in het hele stadsgewest, dus ook in Borne en Wierden, speelt daarbij een rol.

ad d.14 In de bijlage 3 van de startnotitie hebben wij in het kort de inhoud van het Tweede Structuurschema verkeer en vervoer weergegeven. Het betreft hier inderdaad spoorverbindingen. Voor het planologisch reserveren van de genoemde spoorverbindingen acht het rijk zich niet langer verantwoordelijk.

Ad d.15. zie ad d.5.

ad e. De bestaande gegevens over archeologische monumenten en vindplaatsen vormen in beginsel uitgangspunt voor de beschrijving van de bestaande situatie (zie § 4.4 van de richtlijnen). Een aanvullende inventarisatie achten wij in dit stadium niet nodig. Als in het kader van de streekplanherziening de bouwlocaties bekend zijn, kunnen de potentiële vindplaatsen gericht worden onderzocht. In het kader van de milieu-effectrapportage zien wij thans geen aanleiding hiertoe initiatieven te nemen.

Ad f. De gemeente Vriezenveen zal bij de verdere planvoorbereiding worden betrokken. Inderdaad is de gemeente belanghebbende in verband met locatiemogelijkheden die op haar grondgebied liggen. De gemeente is tot nu toe niet op vergelijkbare wijze als Wierden en Borne in het proces betrokken, omdat de hoofdkern niet en maar een beperkt deel van het grondgebied binnen de begrenzing van het stadsgewest ligt. Inmiddels zijn ook contacten met de gemeentekring gelegd met betrekking tot het Bedrijvenpark Twente.
De gegevens over bevolking en woningbouwbehoefte en ook ramingen inzake bedrijfsterreinontwikkeling zijn op dit moment inderdaad per gemeente opgebouwd. Het streekplan beoogt wel een samenhangende visie over de ontwikkelingsmogelijkheden te geven. De voorgenomen streekplanherziening moet de samenhangende ontwikkeling van het stadsgewest verder vorm geven en detailleren. Daarbij wordt zeker gelet op de relaties met overig Twente. Het is de bedoeling dat het milieu-effectrapport inzicht zal geven in de milieu-effecten van de samenhangende stadsgewestelijke benadering, dus van bijvoorbeeld uitwisselbaarheid van locaties binnen het stadsgewest.

ad g. Deze reactie is buiten de termijn binnengekomen. Voor zover relevant en indien mogelijk zullen de bij de werkgroep beschikbare gegevens worden gebruikt voor het opstellen van het milieu-effectrapport. Het aanbod hebben wij ter kennis gebracht van de Grontmij, die het milieu-effectrapport opstelt.

ad h. Van deze, ook buiten de termijn binnengekomen reactie hebben wij kennis genomen. Het aanbod hebben wij ter kennis gebracht van de Grontmij, die het milieu-effectrapport opstelt.

ad i.1 zie ad b.1.
ad i.2 het is ook het streven van de provincie en zeker ook van de betrokken gemeenten om een hoogwaardig woon- en werkmilieu te realiseren.

Daarbij wel de twee volgende kanttekeningen (die overigens evenzeer geldig zijn bij het uitgangspunt van een "goed" woon- en -werkklimaat): of dat streven ook resultaat heeft, is niet altijd objectief vast te stellen ("verschillen van smaak"); voorts zullen er ook hierbij afwegingen aan de orde zijn, bijvoorbeeld met milieubelangen, en een afweging in financiële zin.
Het MER is bedoeld om milieu-**effecten** in beeld te brengen; het rekening houden met de diverse belangen (waaronder landbouw- en milieubelangen) komt aan de orde in de afwegingsfase van de streekplanherziening.

ad i.3 zie hieronder ad j.2.

ad i.4 de te onderzoeken milieu-aspecten zijn waarschijnlijk nogal uitputtend beschreven, met gebruikmaking van ervaringen uit eerdere MER-rapportages. Een werkelijk onvoorzien of over het hoofd gezien relevant milieu-aspect zal ongetwijfeld worden meegenomen in het MER. Wij willen er in dit verband op wijzen dat het globaliteitsniveau van het streekplan en de structuurplannen grenzen stelt aan de te onderzoeken milieu-effecten, in verband waarmee wij in § 4.1 een nuancering hebben opgenomen (zie hieronder ad j.).

ad i.5 het ligt voor de hand om een stedebouwkundig voorkeursmodel als het vlinderstad-model te vergelijken met andere alternatieven, ook al omdat het MER mede opgesteld wordt ten behoeve van de in voorbereiding zijnde structuurplannen. Mogelijk valt een dergelijk model in grote mate samen met een model op basis van milieudoelstellingen.

ad j. De richtlijnen van de MER-commissie zijn, behoudens redactionele aanpassingen, nagenoeg geheel overgenomen. Op één onderdeel wijken wij af van het advies. Het betreft een nuancering in § 4.1 van de in § 4.2 tot en met § 4.5 genoemde te onderzoeken aspecten van het milieu. De MER-commissie omschrijft deze aspecten als **waaraan aandacht besteed dient te worden.**
In verband met het globaliteitsniveau van het streekplan hebben wij deze milieu-aspecten omschreven als **aspecten van het milieu welke mogelijkerwijs in aanmerking komen om te worden onderzocht. Criterium hierbij is de relevantie voor het te nemen besluit.**

ad j.1 Door de beide voorkeursvarianten van het IGSP te noemen in de startnotitie, is de indruk gewekt dat dit de enige varianten zijn die zullen worden onderzocht. Het is echter de bedoeling dat de voorkeursvarianten óók zullen worden onderzocht, naast de varianten met een milieu-ingang, zoals beperking automobiliteit, beperking ruimtebeslag, maximaal behoud ecologische en landschappelijke waarden en het creëren van een aantrekkelijk woonmilieu. Een en ander is verwoord in § 3.1.1.2 van de richtlijnen.

ad j.2 De ruimte die het bodemsaneringsbeleid kan bieden om binnenstedelijke locaties te realiseren, is een beleidsvraag, die in een MER feitelijk niet thuishoort. De wens om zoveel mogelijk gebruik te maken van binnenstedelijke locaties onderschrijven wij, doch de ruimte in het bodemsaneringsbudget enerzijds en het beperkte inzicht in de omvang van de verontreinigingen anderzijds, zijn beperkende factoren om al op voorhand een reële afweging te kunnen maken.

Bij de besluitvorming over het streekplan zal hierover een politieke afweging en keuze moeten worden gemaakt, op basis van de dan beschikbare gegevens. Zie ook de reactie ad d.6, derde gedachtenstreepje.